

Czirok Ferenc

Szerelmes esztergomi séták

Emléksétára indulok régi városomba innen, a hegyek ölelte alpesi kisvárosból: tiszta, őszinte lélekkel. Az ember mindig visszatér oda, ahonnan elindult. Sétálni a szép vagy kopott vakolatú házak között, ahol minden kő, téglá, ablak vagy utcátábla egy-egy emléket idéz. Gondtalanul sétálni, és szeretettel magamba szívni a látottakat.

Az első utam bizony nem ilyen volt Esztergomban. Három hónapos lehettem azon a forró augusztusi napon, amikor anyám, velem a karján, szorongva ballagott apám szüleinek otthona felé, a Lőrinc utcába. Végigballagott a sárga keramitos Kossuth Lajos utcán, mint a nagy varázslót kereső Dorothy a mesében. (Volt mesterm, Puksa Ferenc cukrász mesélte nekem később, hogy a keramitot nagyapja, Mandasicz Ferenc rakta le társaival a Kossuth Lajos utcán. Azon járunk ma is, azokon a régi, erős alapokon. Esztergomban vér- és csontizú a föld, mint szerthe a Kárpát-medencében, amitől az itt született vagy a sors által idevetett ember egyaránt különös erővel vonzódik a helyhez, amíg él. De talán még utána is...)

Volt egy megelőző séta is, egy évvel korábban. Szerelmes séta. Július végi kora este volt. A házak visszasugározták a nappal elnyelt hőséget. Lüktető vágy űzte a fiatalokat a lassan sötétedő nyári estében, el az emberek szeme elől, fel a domb tetejére, ahol, mire fölértek, elkopott mellőlük a sápadt lámpák fénye. Titkot rejtő sötét lett. Alattuk az ezeréves, kétségek között vergődő város, amely megadóan viselte az évek óta rásütött „reakciós” bélyeget, de élt és remélt. Balra lent a Duna folyt konok egykedvűséggel, a híd megcsonkított kapcsával megjelölve. Jobbról fent a Bazilika állt némán, bízva a mindent megoldó, változást hozó Időben. Ott a dombtetőn, a kápolna tövében addigra már csendesen és erős akarattal elindult egy élet... Az én életem – az első ötéves terv első évében.

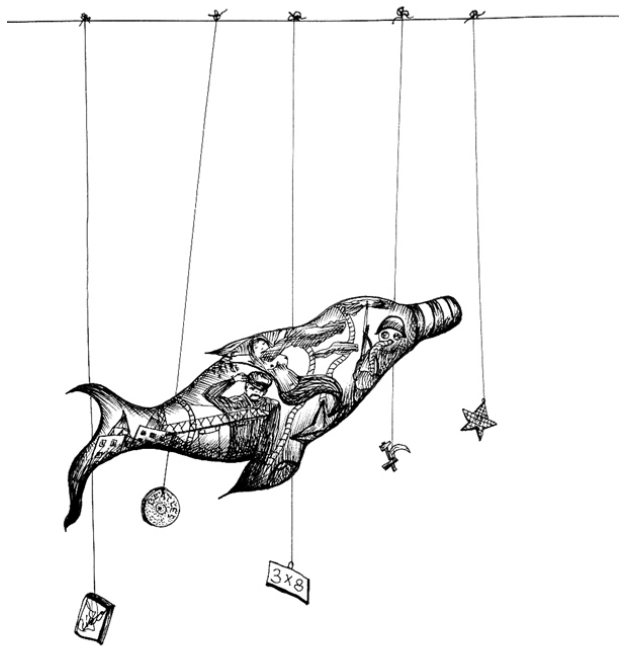
A Lőrinc utcából – ami akkor Mártírok útja volt – sokszor átmentem azon a furcsa téren, ami inkább utak kiszélesedett kereszteződéséhez hasonlít, mintsem térhez. Ide érkeztek a hódítók és a szabadítók is, de mindig volt, aki fordítva érezte. A teret a „Nagyságos fejedelemről” nevezték el, az idén háromszáz éve történt [a cikk 2006 decemberében íródott. C. F.] várostrom győztes hadvezéréről, amely eseményt a Komárom megyei Csépen született Thaly Kálmán énekelte meg kurucosra formált versében: „Hasad

az szép hajnal, / piros az hegyoldal, / Esztergom várába / Rákóczy benyargal. / Esztergom utcáin / szikrát hány patkója, / Esztergom bástyáin / lobog a zászlója.”

Nem sokáig lobogott, helyette a különleges anatómiai esetek közé sorolható kétfejű sassal díszített zászló lengett [a város felett] jó kétszáz évig. Új rend lett, új utcák, új népek, emléktakarítás folyt; de lassan, miként a cukor olvad, az „idegenek” [az idegenek kifejezést szerkesztő barátom, Nagyfalusi Tibor tette idézőjelbe 2006-ban, pedig a városba telepített nagyszámú német polgári lakosság – akiket követett szerb és zsidó betelepülés is – először mindenképpen idegennek számított, Magyarországra telepítésüket a Habsburg uralkodóház határozta el, és segítette elő. C. F.] elkeveredtek a magyarsággal, befogadta őket a föld, amelynek így adtak új erőt, lendületet. És a tér, ez az „alig tér” élt tovább, emberek érkeztek, letelepedtek vagy továbbmentek. Közben épültek boltok, üzletek a városnak és a jövőmenőknek, kávéházak a szemlélődő pihenésnek, vendéglők a szórakozásnak. Vaskereskedés is volt itt „Az aranyásóhoz” címezve. Már Jókai ittjártakor – 1846-ban – nagy múltú üzlet, ami talán az író is megihlette, és A három királyok csillaga című kisregényében ideszánkóztatta Komáromból télvíz idején pénzrabló főszereplőjét, át a befagyott Dunán, az esztergomi vaskereskedőt pedig Búzás Mártonnak nevezte el. Később a szomszéd ház a Három szerecsenhez címzett fogadónak ad helyet. Utolsó tulajdonosa Leibner József volt. A házban működött még az 1920-as évektől a Farnady-féle cukrászda, mellette Szathmáry ékszerész kis üzlete. A háború utolsó évében szirénák kísérté rettetetben a szövetségesek bombái egy pillanat alatt végeztek múltunknak ezzel a darabjával.

Farnadyék üzlete aztán – az államosításig – a Lőrinc utcában működött, szemben nagyszüleim vendéglőjével, a Frontharcossal. Az öreg Farnady – akinek két fia, Endre és László később más-más úton tovább öregbítette a [cukrász] szakma hírnevét – innen járt át néhanapján borozgatni, és mivel a kasszában ülő éber feleségétől pénzt erre nem kapott, a kabátja alatt átvitt tortával fizetett az italért Nyitrai József dédapámnak, aki csaposként dolgozott veje üzletében. [Ezt a kis aranyos epizódot Farnady Laci bácsi mesélte nekem még annak idején, 1969-ben.] Már a vendéglő közelében érezni lehetett, hogy itt zsíros, sajtos és tepertős pogácsát sütnék. (Az utóbbiról írja Jókai az Egy magyar nábobban: „Boszorkánypogácsa, így hívják Dunamentén a tepertős pogácsát.”) Ehhez társult még a finom „perkeltek” mennyei illata. A Lőrinc utca és a Széchenyi tér sarkán volt Keményék üzlete, egy rövidáru-kereskedés, ahol

fagurigás cérnacsodák, változatos anyagú és színű gombok, csipkeszegélyek, rojtok, cipzárok sorakoztak [a polcokon] példás rendben. Az idős házaspár elhurcolásuk előtt nagyszüleimre akarta bízni az üzletet, vigyázzanak rá, hogy amikor majd visszajönnek, újra átvehessék. Nem vállalták, és Keményék nem jöttek vissza. Az üzletüket pedig széthordta az irigy, kicsinyes butaság, amely így vélt bosszút állni mások miatt a közöttük élőkön...

Czirok Ferenc: Megúsztuk

És a séta folytatódik. Nemsokára mindent körbezengett az új világot hirdető rend. Harc folyt a „békéért”, ami azután nem is született meg – sem a lelkekben, sem a valóságban. Megmozdult újra a föld a téren is, indulat tört indulatra. A Hordó italmérésben, csapszékben, talponállóban, korcsmában, csehóban, krimóban stb. (mint minden jó dolognak, ennek is sok neve van...), ott a csemege és a zöldséges között, 1956 októberében nagyapám vezényletével először ávost mentettek a lincselés elől – a nagy udvaron át el lehetett tűnni a Hévíz utca felé -, majd novemberben egy forradalmárt. Nagyapám szerint [azért tette, mert] mindkettőt magyar anya szülte.

Teherautó gördült a Várpresszó elé, tele menekülttel. [Indultak Nyugatnak.] Egy másodéves cukrásztanuló az előzőleg megrendelt tejszínhabot hozta egy patentkannában. – Cuki! Gyere velünk! – kiáltott rá valaki az autóról. Ő átadta a kannát egy pincérnek, és úgy ahogyan volt, cuk-

rászruhában, tizenhat évesen nekivágott a világnak. [Szentgyörgymezei srác volt. Kanadába került, megnősült, és pár év múlva önkiszolgáló élelmiszerüzlete lett. 1970-ben, amikor először hazajött, eljött volt kollégáihoz az ÁFÉSZ akkori Kenderesi úti „Cukrásztermelő üzemébe”. Ott hallottam tőle ezt a történetet.] Voltak, akik „kalandvagyból” itthon maradtak, és éltek, ahogyan lehetett: félve, megalkudva. A falakról plakátok mutogattak ránk: „Te sötétben bujkáló ellenforradalmár, reszkes!”

Újra sétálok a téren, mert ez jól esik az iskola után. A Hordóba igyekszem nagyapámhoz, aki este megígérte, ad pénzt egy könyvre, ami után már napok óta vágyakoztam. [Négy forintról volt szó. Két darab kettes, azaz nyolc ötvenfilléres gombóc fagyi áráról vagy két matinéra szóló mozijegyről!] Átmegek a Sárándi József által – az Útszéli történetek című könyvében – megénekelte Bisztró előtt. (Erről a könyvről azt mondta Aczél György, a kultúra akkori mindenható ura: „Végre egy olvasható lumpenregény.”) [Sárándi Jóska mesélte nekem azon a nyáron, miközben Münchenben, a Hugendubel hatemeletes könyvárúházában legfelső szintjén, ahol egy olvasóbarát kávéházi rész van kialakítva, kivételesen bort ittunk a nagyhírű sörözők városában!] A szemközti sarkon ott a Csemegeüzlet vörös- és sárgarézt kávétarolóival, üvegszemes kályhájával, csillogó-villogó kávégéppel, amiről nekem mindig Verne Nautilus jutott eszembe.

Italbolt, Poharazó, Borozó, ezt a három nevet viselte homlokzatán a „Czirok Művek”, azaz Feri bácsi kocsmája. A kirakatokban [csipke] függönyök, borospalackok és virágok. Gyuri papagáj a kalitkában a falon. Jókainál és Krúdynamál lehet olvasni a csárdákban, ivókban tartott madarakról, hogy jelezték a helyiség [cigaretta-, pipa-, szivar]füsttel való telítettségi szintjét. A [Gyuri] papagáj jelzésére nagyapám bekapcsolta a „bioventilátort”, azaz kinyitotta a bejárati ajtót. [A legnagyobb hidegben is természetesen!] Volt ott még az italok széles választéka mellett tea, főtt virsli, „kettes kolbász”, pogácsák, sajtos rúd, linzer, isler, berliner, habroló és habkúp. [Egy, a birtokomban lévő fényképen látszik a falon, két polc között egy kakukkos óra. Ez az italmérés tehát otthonos hely volt.] Bejártak néhanapján a régi barátok, ismerősök; ott kaptam barackot a fejemre Berda Jóska „vándorköltő” bácsitól, aki így írt az imádott eper [a fekete eperfa, Morus nigra, szederre emlékeztető édes gyümölcséből főzött] pálinkáról: „Pálinkák pazar papája: / eper! Hol / ihatnék néhány komoly kortyot / belőled? / Büdösséged virágillattá / válna, ha / megvigasztalnád torkomat, / bendómet!”

Kezemben a pénzzel, nyugodtan lépkedtem el a sokszagú zöldséges előtt, a szép kirakátú por-

celánüzlet és a Vörös-féle, akkor már önkiszolgáló bolt előtt. A Rochlitz-féle gyógyszertárnál most továbbvitt az utam, nem kellett sem Erigon, sem Fagifor. [Hat-nyolc hónapos koromtól idült hörghurutom volt tizennégy éves koromig, akkor „hirtelen” kinőttem.] A sarkon túl, a Kossuth Lajos utcában már messziről illatozott a vetőmagbolt. Ott vettem meg Jókai Mór A három királyok csillaga című könyvét. (Akkoriban a szakkönyvek mellett szépirodalmat is árult ez az üzlet.)

Czirok Ferenc: Lesbia

Boldogan álltam az őszi ég alatt, lapozgatva vegyszerszagú könyvemem, majd elindultam hazafelé, a Hősök tere irányába, végig a sárga keramiköves úton...

Zell am See, 2006. december

Megjelent az Esztergom és Vidéke 2006. december 21-i karácsonyi számában. A kapcsos zárójelekbe tett megjegyzések 2014. január 12-én kerültek az írásba. Ez volt az EVID 21. évfolyamának 51–52. száma, az utolsó EVID-es karácsonyi szám, egy összegző, emlékidéző, 16 oldalas kiadvány. Álljon itt emlékeztetőül a már hét éve megszüntetett Esztergom és Vidéke polgári hetilap eredeti impresszuma:

Főszerkesztő: Bencze Cs. Attila; szerkesztőség: 2500 Esztergom, Deák Ferenc u. 4. Pf. 233, Telefon / fax: 06 (33) 500 810; E-mail: esztergomesevideke@vnet.hu; szerkesztők: Bánhidya László, dr. Horváth István, Istvánffy Miklós, Kaposi Endre, Koditek Pál, Nagyfalusi Tibor, dr. Szállási Árpád, cég- és olvasókapcsolat, reklám: Pálos Imre. Felelős kiadó: dr. Gábor János, a Strigonium Rt. vezérigazgatója; nyomda: Spori Print V., ügyvezető igazgató: Vincze Ferenc, telefon: 06 (33) 501 530; HU ISSN 0864-7054.

Pestiesen szólva: ennyi volt. Büszke vagyok, hogy a neves és érdemes szerzőgárda mellett alkalomadtán megszólalhattam. A szerkesztőség címéhez személyes emlékem is fűződik. 1969 márciusától 1976 márciusáig sokszor megfordultam ott, a Deák Ferenc u. 4-ben,

mert az a ház az akkori főnököm, Farnady László és felesége, Erzsébet asszony háza volt. Az Esztergom és Vidéke ÁFÉSZ cukrásztermelő (cukrászokat nem annyira, mint inkább süteményeket termeltünk) Kenderesi úti üzemében dolgoztam azokban az években, mint cukrász. Laci bácsi a színvonalas tömegtermelés bevezetője volt Esztergom és környékének cukrászatában. A dobozott habkarikák, az ötkezes tömbökbe csomagolt gesztenyemassza előállítás, amelynek a feldolgozó gépsora is az ő elképzeléséből és munkájából alakult ki, valamint a jó minőségű marcipánkészítés volt még a feladatunk a napi sütemények és a dízmunkák készítése mellett. Ez is a város kevésbé emlegetett történetéhez és az alkotó fizikai munka megbecsüléséhez tartozik (tartozna). 2002-ben a sziget Gyakorló Iskolában volt Bangó Miklós szervezésében egy addigi munkásságomat átfogó kiállításom – eddig az utolsó Esztergomban. A megnyitóra eljött Laci bácsi és Erzsébet néni. Laci bácsi megemléltette: „Tudtam én Ferikém, hogy magában mindig volt valami több is, nemcsak a cukrászat.” Aztán elment Laci bácsi egy becsülettel végigdolgozott élet után, majd Erzsébet néni, aki mindenben hűséges és segítő társ volt, követte őt pár évre rá. Az ő temetésén már ott tudtam lenni a Belvárosi templom altemplomában. Isten nyugosztalja őket békében!

Czirok Ferenc: Neptun